

Vraukóné Lukács Ilona: Kárpátok Eurorégió - eredmények és lehetőségek

Az eurorégió olyan jól behatárolható földrajzi területet jelöl, amely több ország adott területét foglalja magába, amely országok megállapodnak abban, hogy összehangolják tevékenységüket a határ menti térségek eredményesebb fejlesztése céljából. Vagyis olyan terület, ahol az interregionális, a határokat áthidaló gazdasági, szociális, kulturális, illetve más jellegű együttműködések léteznek több állam, illetve helyi önkormányzataik között.

A Kárpátok Eurorégió a volt szocialista országokban történt változásokat követően jött létre azokból a térségekből, amelyek saját országaikban a periférián helyezkednek el, gazdasági-társadalmi értelemben kevésbé fejlettek. Ez volt az első olyan eurorégió, amely a korábbi keleti blokk országainak adott területeit fogta össze, és ahol hasonló történelmi múlt és tradíciók kötik össze az embereket. A politikusok, felismerve a közös érdekeket, a már meglévő jó kapcsolatokat, 1993. február 14-én létrehozták a Kárpátok Eurorégiót. Ez különösen fontos volt abban az időszakban, amikor Európában nemzeti indíttatású zavargások voltak, Jugoszláviában háború dúlt. Az eurorégió számára a legnagyobb kihívást az a tény jelentette és jelenti még ma is, hogy területe potenciális válsággóc, geopolitikai konfliktusok forrása lehet. A Kárpátok Eurorégió megalakulásakor mintegy 53 000 km² területet ölelt fel, közel ötmillió lakossal. Jelenlegi területe 161 192 km², csaknem 16 millió lakossal. A mellékelt térkép szemléletes magyarázatot ad az eurorégió létrejöttéről. S arra is, mely megyék és miért maradnak majd ki a későbbiekben, vagy korlátozódik tevékenységük a minimálisra a régióban. Bár a kivétel mindig, így jelen esetben is erősíti a szabályt; Hargita egyik legtávolabbi megyeként sok szakterületen a legaktívabb. Így van ez könyvtárszakmai területen is.

Az elsők között írta alá a csatlakozási okmányt a lengyelországi Al-Kárpátok Régió és Magyarország öt megyéje (Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg), valamint négy megyei jogú város (Debrecen, Eger, Miskolc, Nyíregyháza) külön-külön is.

Románia hét megyéje (Szatmár, Máramaros, Bihar, Suceava, Szilágy, Botosani, Hargita) kezdetben csak megfigyelőként vett részt, majd négy év múlva teljes jogú taggá váltak.

Ugyanez a menetrend jellemezte Szlovákiát is, azzal a különbséggel, hogy nem megyék, hanem városok (Bártfa, Felsővízköz, Homonna, Nagymihályi, Töketerebes, Varannó), és két járás (Kassa, Eperjes) csatlakozott.

Kezdetektől napjainkig a legaktívabbak kulturális és gazdasági téren egyaránt az Ukrajna területéről csatlakozott megyék (Kárpátalja, Lemberg, Ivanov-Frankovszki, Csernovci).

Az Európa Tanács 106. konvenciójában foglaltak értelmében a Kárpátok Eurorégió (KEUR) megalakításának célja:

- a társadalmi, gazdasági, tudományos, ökológiai, oktatási, kulturális és sport jellegű együttműködések elősegítése;
- a határokon átnyúló projektek megvalósításának lobbimogatása, kölcsönösségi alapú együttműködés a nemzeti intézményekkel és szervezetekkel.

A szövetség legfőbb szerve a Régiótanács, amelynek munkájában tagországokként három-három fő vesz részt. Ezen legfőbb szerv feladatai:

- döntés személyi és tagfelvételi kérdésekben,
- munkabizottságok létrehozása,
- döntés a munkabizottságok projektjavaslatairól.

A szervezet operatív szerve az állandó titkárság, élén az ügyvezető igazgatóval. Feladata:

- végrehajtó és adminisztratív munka,
- napi tevékenység koordinálása,
- a Régiótanács üléseinek szervezése,
- kapcsolattartás nemzetközi szervezetekkel,
- szponzorok felkutatása.

A Nyíregyházán működő titkárság munkáját az állandó összekötők segítik. Az eurorégió területi tevékenységüket szakembereik különböző munkabizottságokba való delegálásával igyekeznek hatékonyra tenni.

Ezek a munkabizottságok - amelyeknek feladata a gyakorlati megvalósítás - a következők:

- Turisztikai és Ökológiai Munkabizottság,
- Regionális Fejlesztési Munkabizottság (egyik legfőbb feladata a regionális televízió és médiahálózat kiépítése),
- Kereskedelmi Munkabizottság,
- Katasztrófaelhárítási Munkabizottság,
- Szociális Infrastruktúra Munkabizottság,
- Oktatási, Kulturális és Sport munkabizottság.

Most, bő másfél évtizeddel az alapítás után már nyilvánvaló, milyen akadályai vannak a gördülékeny együttműködésnek, és milyen jellegű hasznot hozott e geopolitikai formáció létrehozása. Ma már egyértelmű, hogy nem minden korábban bekapcsolódott terület számára hozta a várt eredményeket, és nem is működik minden szakterületen egyenlő hozamokkal. Az eredmények elsősorban személy- és szakterületfüggők.

Számunkra, könyvtárosok számára komoly lehetőségeket jelentett már a regionalitás gondolatának felmerülésekor is ez a fajta együttműködési forma, hiszen bízunk abban, hogy nemcsak a határ túloldalán maradt nemzettársainkkal a már korábban is meglévő laza kapcsolataink erősíthetők meg, hanem kissé távolabbi barátainkkal, a lengyelekkel is találunk közös tevékenységi felületeket, illetve a azokkal az ukrán és román közösségekkel, amelyekkel nemzettársaink együtt élnek, és erre komoly anyagi források mozdíthatók meg. A regionalitásnak különösen nagy ereje kell legyen ebben a világon egyedülálló geopolitikai helyzetben, ami a miénk; konkrétan Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéé; azon megyéé, amely három határ ölelésében éli a szó szoros értelmében mindennapjait azzal a tudattal, hogy a határ másik oldalán, 162 km hosszúságban saját nemzettársaink élnek, akikkel közös a megélhetésért, az iskolákért és számos mindennapi lélekbiztonságunkért való küzdelem. Mert az idő, az a másfél évtized azt is bebizonyította, hogy a határmenti területek között tartható fenn legélénkebben nindennemű kapcsolat.

A Kárpátok Eurorégió könyvtárosainak együttműködése

Az együttműködés első lépése volt a régióhoz tartozó könyvtárosok képviselőinek kapcsolatfelvétele, az ismerkedés, a későbbiekben a tematikus konferenciák megszervezése. A Kárpátok Eurorégió területén működő könyvtárosok képviselői első alkalommal a lengyelországi Iwonicz Zdrojban találkoztak 1996 szeptemberében. A lengyel könyvtárosok szlovák, ukrán és magyar kollégáikat látták vendégül. Magyarországot ekkor még csak Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtárosai képviselték. Ez utóbbi megye a későbbiekben is a legaktívabb szerepet játszotta a szakmai kapcsolatok életben tartásában.

Ezen első konferencia célkitűzései között szerepelt:

- a körzet könyvtárainak kapcsolatfelvétele,
- a KEUR-ban működő könyvtárak rendszerének és törvényes státusának elismertetése,
- közös szakmai tevékenységi területek megnevezése. Az ilyen jellegű összejövetelek gyümölcseinek beérése viszonylag lassú folyamat, de részeredmények hamarabb is mutatkozhatnak. Ezen konferenciának is volt hozománya; egy meghívás Bártfára, ahol a könyvtár új számítógépes rendszerével ismerkedhettek meg a résztvevők. Akik már rendelkeztek némi számítástechnikai ismerettel, azok ötleteket kaphattak; mások viszont határozottabb célokat tűzhetnek ki maguk elé az ott tapasztaltak alapján.

A második, eurorégiós keretek között szerveződött konferencia helyszíne Eger volt. (1998. október 26-28.) A hevesi megyeszékhelyre már erdélyi könyvtárosok is utaztak, és itt Hajdú-Bihar megye is képviseltette magát.

A konferencia témái voltak:

- a könyvtári törvénykezés,
- a számítógépes fejlesztés helyzete,
- a megyei és régiós könyvtárak módszertani tevékenysége.

A témaválasztás aktualitását az adta, hogy érvényes könyvtári törvény ekkor még csak Lengyelországban és Magyarországon volt. Nálunk is éppenhogy érvénybe lépett. Romániában és Szlovákiában ekkor még csupán előkészületek folytak az új könyvtári törvényt illetően. Mindkét országban négy év múlva, 2002-ben hatályosították azt. Ukrajnában viszont azóta sincs olyan jogszabály, amely a könyvtárszakmai munkát szabályozná, annak bármilyen irányt adna.

A számítógépes fejlesztés helyzetét tekintve Lengyelországban, Szlovákiában és Magyarországon hasonlóak voltak az eredmények. Romániában az előbbi három országhoz képest igen nagy volt a lemaradás. Ukrajnában, azon belül Kárpátalja megyében teljesen

esetleges még ma is a fejlesztés, szinte kizárólag anyaországi adományok függvényeként. Más, az eurorégióhoz csatlakozott ukrainai megyékben sem volt jobb a helyzet. Sajnos most, egy évtizeddel később egy hasonló összevetésben ugyanilyen képet kaphatunk.

Az eurorégióhoz csatlakozott országok könyvtáraiban igen nagy volt az eltérés a módszertani munkát illetően is. A leginkább szervezett Lengyelország és Magyarország esetében volt; egyes feladatmegoldások tekintetében nagyon jó példával jár elől a romániai könyvtárosok társadalma. Ám mind Romániában, mind Szlovákia és Ukrajna területén számolni kell a kétnyelvűségből adódó specialitásokkal és nehézségekkel.

A régió könyvtárosai harmadik alkalommal Nyíregyházán találkoztak 2002. május 5-8-án. E konferencia témája a KEUR országaiban élő kisebbségek és hátrányos helyzetűek könyvtári ellátása volt. A régió minden országának, illetve az érintett magyarországi megyéknek egy-egy képviselője adott helyzetképet arról, hogy a megjelölt témában mi jellemzi az adott országokat, illetve a csatlakozott területek könyvtárait. Hogy milyen fontos volt a témaválasztás, mi sem mutatja jobban, hogy a Könyvtári Intézet is komoly erkölcsi és anyagi támogatást nyújtott a konferencia megvalósításához.

Közbevetőleg: a kisebbségek helyzete és könyvtári ellátásuk volt a központi témája a lengyelországi Wigryben szervezett konferenciának is (2004. szeptember 24-25.). Ez a találkozás ugyan nem volt kapcsolatban az eurorégiós programokkal, de hangsúlyozta e probléma fontosságát és megoldásának szükségességét.

Negyedik alkalommal szintén Nyíregyháza adott otthont a Kárpátok Eurorégió könyvtárosai tanácskozásának 2006. március 23-25-én.

A konferencia témája ezúttal

- az interregionális együttműködés az Európai Unió kulturális és tudományos integrációjában és

- a KEUR kulturális missziója volt.

A tagországokon kívül Csehország és Szlovénia is képviseltette magát egy-egy résztvevővel. Ez a tény önmagában is a regionális együttműködés szükségességét, a formáció létjogosultságát és a megjelölt témák fontosságát mutatja.

Nyugodt szívvel mondhatjuk, hogy a konferenciasorozatnak számos folyománya van. Aligha kell ecsetelni a köztes időszakban is fenntartott személyes kapcsolatok erősödésének és a szakmai információ áramlása gyorsulásának szükségességét. Mint ahogy felbecsülhetetlenek a fentiek következtében az egymás eredményeinek, terveinek a megismertetése, megosztása, amelyek számos ötlettel szolgálhatnak a saját elképzelések megvalósításához, új ötletek megszületéséhez, és lehetőséget nyújtanak esetleges újabb szakmai fórumokon, konferenciákon való részvételre.

A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár eredményei

Könyvtárunk már az eurorégiós dokumentum megszületése előtt is igyekezett kapcsolatokat ápolni a szomszédos országokban élő, dolgozó kollégákkal, de a kapcsolattartás a státusokból adódóan meglehetősen esetleges volt, s egy-egy kirándulással összekötött szakmai tapasztalatcserén aligha mutatott túl.

A kapcsolatok kiszélesítésében élen jártak a módszertanos kollégák, akik kezdetben, 1977-től a megyebeli hátrányos helyzetű 7-8. osztályos tanulóknak szerveztek ún. felzárkóztató olvasótábort, és azt hamar nemzetközivé szélesítették; Kárpátaljáról és Szatmárból is hívtak diákokat. Így SZOMSZÉDOLÓ Nemzetközi Olvasótáborra nőtte ki magát, amit a Romániai

Magyar Pedagógusszövetség Szatmári Fiókszervezetével és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetséggel közösen szervezték egészen 2006-ig. Majd források híján két év kimaradt, de most újabb pályázati forrást és újabb támogatókat (Falvak Kultúrájáért Alapítvány, Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány) találva folytatódik ez a szép hagyomány.

Továbbképzések

Amiben a legtöbbet tudtunk és tudunk tenni, hogy továbbképzéseket szervezünk a határon túli könyvtáros kollégák számára, illetve saját, megyebeli könyvtárosaink részére szervezett továbbképzésekre az ő részvételük feltételeit is megteremtjük.

Első alkalommal 2000-ben éltünk ezzel a lehetőséggel. Az volt az alapelvünk, hogy mindhárom szomszédos országból, minél több településről láthassunk vendégül kollégákat, "mezei" könyvtárosokat. Döntésünket azzal indokoltuk, hogy könyvtárak és könyvtárszakmai szervezetek vezetőinek van, illetve több lehetőségük van anyaországi szakmai tapasztalatcserére. A szakmai ismeretek, illetve a szakmai és személyi önbecsülés erősítésének szükségességét körükben éreztük leginkább fontosnak.

Az alábbiakban csak felsorolom azokat a képzéseket - a téma rövid megjelölésével, esetleg magyarázatával -, amelyeket 2000 és 2008 között, évente általában egy alkalommal szerveztünk 12-15 fő részvételével.

2000 - Ismerkedés Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtáraival. (A vendégek különböző típusú könyvtárakból érkeztek, és ennek megfelelően tartózkodtak két-két napot lehetőleg ugyanolyan profilú könyvtárban. Egy napot arra szántunk, hogy a megye néhány települési könyvtáraival ismerkedtünk - közösen. Újabb egy napot pedig az Országgyűlési Könyvtárban töltöttünk és megnéztük a Parlamentet.)

2001 - Magyarország története és a magyar nyelvű szépirodalom 1945 után.

2002 - Pályázati írási metodika.

- Európai uniós információs források. (Utóbbi az MKE megyei szervezetével közösen bonyolítottuk.)

2003 - Egy adott megyében működő könyvtárak közötti kapcsolattartás lehetőségei és szükségessége.

2004 - Könyvtárügy az Európai Unió határain innen és túl. (Szintén ebben az évben két fő részére egyhetes egyéni tanulmányúton való részvételt biztosítottunk.)

2005 - Az elektronikus kommunikáció hatása a mindennapi kommunikációra,

- Környezeti nevelés és a holokauszt a könyvtári órákon. (Utóbbi programot a Scola Téka Iskolai Könyvtárosokért Alapítvánnyal közösen szerveztük.)

2006 - Az olvasóvá nevelés szinterei.

2007 - A könyvtáros és az olvasó a változó világban. (Szintén a Scola Téka Iskolai Könyvtárosokért Alapítvánnyal közös szervezésben.)

2008 - Ebben az évben nem találtunk pályázati forrást, hogy folytassuk a munkát. Ezért igyekeztünk megteremteni a feltételeit annak, hogy a megyebeli kollégáink számára szervezett továbbképzéseken részt vehessenek legalább annyian, mint a korábbi években. Így vettek részt nyolcan pl. az Olvasóközpontú olvasásfejlesztés című egynapos tréningen.

Az ARIEL dokumentum-továbbító szoftver megismerése, alkalmazásának gyakorlása című képzést már a Könyvtári Intézettel kötött együttműködési szerződés keretében mint kihelyezett képzőhely szerveztük. (Ezt azért tartom fontosnak megemlíteni, mert ezt a közös munkára való felkérést csak részben tartjuk evidenciának, ami földrajzi elhelyezkedésünkből adódik. Hangsúlyozottabb részben bizalomnak érzünk, amit az e területen nyújtott eddigi teljesítményünkkel vívtunk ki.)

2009 - Olvasóköri szervezése és vezetése,

- Előítélet- és konfliktuskezelés,
- ARIEL - Újabb négy könyvtár munkatársai ismerkednek a szoftverrel,
- Biblioterápia a gyakorlatban (terv).

2002-ben megalakult a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárak Információs Egyesülete a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség égisze alatt. Azóta minden év februárjában szerveznek egy vagy kétnapos továbbképzést a Kárpátalján működő 104, magyarul vagy magyarul is oktató iskola könyvtárosai számára. S ugyancsak ez a kör kap meghívást minden nyáron a Kölcsey Ferenc Nyári Pedagógus Akadémiára, ahol egy héten keresztül egy adott témakörben hallhatnak előadásokat, vehetnek részt különböző tréningeken.

Rendszeres irodalmi programok, olvasásnépszerűsítő kampányok

Lehetőségeinkhez mérten igyekszünk a régió könyvtárait is bekapcsolni azokba az országos olvasásnépszerűsítő kampányokba, amelyekben megyénk is aktívan részt vesz.

Első ilyen alkalom volt A Nagy Könyv-program 2005/2006-ban, amikor Felvidékre, Kárpátaljára és Szatmárba, összesen 13 helyszínre vittünk szín- és előadóművészeket előadói estekre, rendhagyó irodalomórák megtartására. Ezeket az alkalmakat úgy szerveztük, hogy szavazási lehetőséget biztosítsunk a résztvevők számára. Ajánlottuk és segítettük az internetes szavazást, de vittünk szavazócédulákat is, amelyeket azután futárral vitettünk Budapestre, hogy biztonságban és időben célba érjenek.

Ezen alkalmak lelki építőerejéről itt szólni csekély a terjedelem.

Már négy alkalommal - 2005-től évente, mindig advent második hetében - szervezzük meg a Magyar irodalom határok nélkül című, mindig nagyon ünnepi és mindig nagyon színvonalas programunkat. Ilyenkor három-négy író, költőt a határon túlról, és ugyanennyi megyebeli íróvendéget hívunk meg. Az egy-másfél órás igényes időtöltésen túl ennek számos hozadéka van; nem csupán a későbbi személyes kapcsolattartás vendégeink között, hanem egymás írásai megjelentetésének segítése, megismertetése más régiók olvasóival.

Az Ünnepi Könyvhét szintén ötödik éve nem csupán megyei rendezvény a mi esetünkben, hanem próbáljuk ezen alkalmakkor is határainkat átlépni. Idáig ez olyan formában történt, hogy a "három határ ölelésében" elvet érvényesítve kettős a díszvendégség. Felvidékről, Kárpátaljáról, illetve Erdélyből, Szatmárból is hívunk egy író, költőt a megyei megnyitóra, aki az anyaországi díszvendég mellett azok nevében köszönti az ünnepet, akik az anyaországiakkal egy szellemi közösségben, de más nyelvi környezetben alkotnak.

Emellett három évben szerveztünk szatmári és kárpátaljai helyszínekre íróvendéget, s onnét is szívesen jönnek megyebeli településekre, hogy megismertessék magukat, munkáikat. Az idei könyvheti rendezvényünk teljesen rendhagyó volt, amit éppen hagyományteremtési szándékkal szerveztük így. Egy író volt a díszvendége Szatmárnémetinek, Beregszásznak és Nyíregyházának. Huszonnégy óra leforgása alatt három helyszínen szólt a köszöntő a mai, elsősorban magyar irodalomnak, s az anyaországi díszvendég mellett mindenhol (Beregszászban és Szatmárban is) szólt egy-egy helyi író is. Nyíregyházán egy, nem a határainkkal szomszédos, hanem egy északi országban, magyarul alkotó vendégünk volt. Az együttműködésnek ez az újszerű formája sikert aratott; mi sem bizonyítja jobban, hogy már a jövő évet tervezzük, bővített, könyvárusítással egybekötött formában.

Most is, mint a fentebbi esetben, csak a konkrét tényekre hagyatkoznék, az ötlet, az esemény érzelmi, lelki építő és megerősítő oldalát nem elemzem.

Terveink között szerepel, hogy 2009 őszétől a régió anyanyelvű területeit a Nagy Olvashow-programba is bekapcsoljuk, valamint keressük a lehetőségét egy eurorégiós író-író találkozó megszervezésének. Ez utóbbi elképzelésünk komoly átgondolást igényel, mert a régió valamennyi, nem csak magyar anyanyelvű íróit kívánjuk a programba bekapcsolni.

Könyv- és folyóirat-adományok, technikai eszközökkel való segítség

2000-től közel 15 000 kötet könyvet juttattunk át a határon Kárpátaljára, Szatmárba, Felvidékre. Sikerült lapolvasót, nyomtatót, CD-lejátszós rádiókat és diktafont is adományoznunk. Működtetünk letéteket Szepsiben és Kassán, cserébe szlovák nyelvű könyveket kapunk, amelyeket Nagycserkeszre viszünk, ahol még beszélnek a nyelvet.

Könyvtárszakmai segítség

Ezek a legapróbb, egyedi kérésektől (betűtábla, leltárkönyv) a komoly időt és anyagiakat igénylő támogatásokig terjednek. A paletta igen széles.

A Könyvtári Intézet által vásárolt hat új ETO-táblázat mellé mi is vásároltunk hármat: Szatmárba, Kárpátaljára és Felvidékre. Közreműködünk a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárak Információs Egyesülete alapszabályának kidolgozásában is. Szakértői véleményt kértek tőlünk a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtára informatikai rendszerének kialakításához. A Nagydobronyi Református Líceum könyvtárában segédkeztünk az állomány számítógépes nyilvántartásának előkészítésében (ESLIB szoftver díjmentes átadása, vonalkód-nyomtató szoftver átadása, az állomány géprevitele formájában).

MZSMVK tevékenységének folyamánya

Ez a folyamat nem más, mint a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány (KaMIKA) létrejötte (2006). Valójában az intézmény keretein túlnövő, annak profiljába nem tartozó tevékenységek átvállalása volt a fő cél az alapítvány létrehozásakor. Így gyűjthetünk könyvadományokat, bővíthetjük az adományozók körét, szervezhetünk jótékonyági esteket. Ezzel a pályázati lehetőségeink is bővülnek, hiszen civil szervezetként más forrásokra vagyunk jogosultak - csak hogy a legfontosabbakat említsük.

* * *

A Kárpátok Eurorégió mint geopolitikai formáció, számos fontos és hasznos tevékenységi területnek ad kereteket. A pályázati források kínálta lehetőségek olyan energiákat mozgattak meg, amelyek nélkül csak jóval lassabban, későbbben indultak volna be a fejlesztések. Mi, könyvtárosok is igyekeztünk e keretek adta lehetőségeket kihasználni. Az eltelt több mint másfél évtized bebizonyította, hogy munkánkhoz az igazi kereteket a valódi szükségletek határozzák meg; ezek pedig a határmenti magyarok lakta területeken mutatkoznak. Kézelfogható, mérhető és felmutatható eredmények elsősorban itt születtek. A régió távolabbi területeivel a kapcsolat valójában alkalmi, illetve összegző és irányokat mutató